

Маркіна А.С., студентка 2 курсу
факультету № 2 НАВС *Науковий
керівник:* Камінська Н.В., професор
кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 2 НАВС, доктор
юридичних наук, професор

Кримінальна відповідальність посадових осіб за скоєння злочинів проти миру і безпеки людства

Метою всього світового співтовариства є підтримання міжнародного миру і безпеки. Досягнення цієї мети тісно пов'язане з інститутом кримінальної відповідальності індивідів за вчинення міжнародних злочинів. Саме, міжнародні злочини становлять реальну загрозу самого існування людства. Особливу роль у цій справі відіграють норми міжнародного права, що передбачають кримінальну відповідальність фізичних осіб за вчинення міжнародних злочинів.

Досить часто такі злочини вчиняються особами, що наділені владними повноваженнями та користуються імунітетами від відповідальності у відповідності до норм національного законодавства своєї країни, що в певній мірі дає їм можливість уникати кримінальної відповідальності за вчинення злочинних дій. Тому звернення до питання кримінальної відповідальності посадових осіб за вчинення злочинів проти миру та безпеки людства викликає значний інтерес та є актуальним напрямком дослідження питань індивідуальної відповідальності за вчинення міжнародних злочинів.

Закріплення принципу індивідуальної відповідальності за міжнародні злочини, в тому числі злочини проти миру і безпеки людства - є одним із найважливіших досягнень сучасного міжнародного права. Проте, сам принцип є давньою звичаєвою нормою, яка визнавалася ще у кодексі Лібера та Оксфордському керівництві. Відтак ця звичаєва норма була закріплена у багатьох нормативно-правових актах, що відносяться до міжнародного гуманітарного права, які, як відомо, утворили правову основу відповідальності фізичних осіб за скоєння міжнародних злочинів.

Переломним моментом у історії становлення і визнання за фізичною особою статусу суб'єкта міжнародного права стали Нюрнберзький і Токійський трибунал. Злочини, свідком яких світ став під час Другої світової війни, вимагали покарання конкретних злочинців, фізичних осіб.

Відповідальність фізичних осіб за міжнародні злочини за міжнародним правом найчастіше настає за умови, що їхні злочинні дії пов'язані зі злочинною діяльністю держави. Офіційний статус особи (голова держави, уряду тощо) не звільняє її від кримінальної відповідальності. Тому зараз загально визнаним є норми вироку Нюрнберзького трибуналу. По-перше: «Злочини проти міжнародного права вчиняються людьми, а не абстрактними категоріями, і тільки шляхом покарання окремих осіб, які скоїли такі злочини, можуть бути виконані норми міжнародного права...». Це положення безпосередньо обґрунтовує наявність та необхідність саме індивідуальної відповідальності фіз. Осіб. А, по-друге: «Принцип міжнародного права, який в окремих випадках захищає представника держави, не може бути застосований до дій, які засуджуються як злочинні за міжнародним правом».

Тривалий час панувала думка, що особи, які виконують державні функції, не несуть відповідальності за свою службову діяльність ні в мирний час, ні під час війни. Цей висновок, який активно підтримувався, зокрема, Г. Кельзенем, ґрунтувався на суверенітеті держави, який передбачає, що жодна держава не може вимагати юрисдикції над діями іншої держави.

Однак, уже після Першої світової війни, починається відхід від цього принципу. І як вже було вказано після Другої Світової війни, теза про відповідальність посадових осіб держави за скоєння міжнародних злочинів, отримує підтвердження та розвиток.

У ст.7 Статуту Нюрнберзького трибуналу говориться: «Посадове положення чиновників різних урядових відомств не повинно розглядатися як підстава, до звільнення від відповідальності або пом'якшення покарання». Також, Статут і вирок Нюрнберзького трибуналу встановлюють принцип особистої відповідальності глави держави перед судом.

Яскравим прикладом підтвердження даного положення був судовий процес над Слободаном Мілошевичем, в якому було продемонстровано визнання пріоритету переслідування міжнародних злочинів над інститутом міжнародних імунітетів колишніх глав держав. У 2000 р. було підписано обвинувальний висновок щодо С. Мілошевича, який на той час ще обіймав посаду президента. Це був перший прецедент, коли кримінальне переслідування почалося всупереч дії імунітетів за міжнародним правом.

Міжнародним кримінальним трибуналом по Раунді, який засудив колишнього прем'єр міністра Раунди - Жана Камбадана, який очолював уряд країни з 8 квітня по 17 липня 1994, також підтвердив принцип невідворотності покарання вищих посадових осіб. Камбадан був притягнутий до відповідальності за геноцид і злочини проти людяності, вчинені в період перебування на посаді.

І.І. Лукашук вважав, що «проблема індивідуальної кримінальної відповідальності керівників держав є однією з найважливіших у забезпеченні ефективності міжнародного права, разом з тим, однією з найскладніших, оскільки рішення про це приймаються керівниками держав». При цьому саме посадові особи повинні нести набагато більшу відповідальність, ніж підлеглі, які безпосередньо скоїли діяння, так як саме вони розробляють плани і віддають накази.

Слід відмітити, що Комісія міжнародного права ООН дотримується думки про пріоритет інституту кримінальної відповідальності за міжнародні злочини над інститутом імунітетів міжнародному праві.

Протилежна позиція знайшла своє відображення в розробленій в 2001 р. Інститутом міжнародного права резолюції під назвою «Імунітети глав держав і урядів від юрисдикції і виконання рішень в міжнародному праві». У ній зафіксовано, що глави держав і урядів наділені недоторканістю та імунітетом від кримінального переслідування незалежно від тяжкості злочину, який вони могли скоїти, в той час як колишні глави держав і урядів не користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції іноземних судів у разі, якщо їм інкримінується скоєння міжнародних злочинів.

Варто звернути увагу на мету, заради якої надається імунітет, - забезпечити захищеній особі можливість безперешкодно виконувати свої функції, проте, не сприяти чи не гарантувати безкарності за геноцид, злочини проти людяності і воєнні злочини. Такі злочини не стосуються спеціальних функцій відповідних осіб, тому і не повинні підпадати під дію імунітету. Таким шляхом пішов і Конституційний суд України у своєму висновку: «недоторканість певної категорії осіб - це не їх привілей; вона пов'язана з виконанням ними важливих державних функцій, а тому, відповідно до Конституції України і міжнародно-правових зобов'язань України, не може розглядатися як гарантія їх безкарності. Важливо гарантувати, що особи, які користуються правом недоторканості, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за національним законодавством, узгодженим з міжнародно-правовими зобов'язаннями держави, шляхом задіяння внутрішньодержавних механізмів.

Гірук В.В., здобувач кафедри
криміналістики та судової медицини
НАВС

Вплив обстановки вчинення насильницьких дій на формування показань малолітнього потерпілого

Серед основних напрямів боротьби зі злочинністю є розслідування, розкриття та попередження насильницьких злочинів відносно неповнолітніх, які посягають на честь, гідність, нормальний розвиток, здоров'я та життя дитини. Як свідчить практика, частішають випадки вчинення насильницьких дій відносно неповнолітніх, а саме, звалтування, умисне тяжке та середньої тяжкості тілесне ушкодження, задоволення статевої пристрасті неприродним способом, побої і мордування, торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини, розбещення неповнолітніх, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, примушування до статевого зв'язку, катування тощо. Так, міжнародні документи звертають увагу на те, що 80 % потерпілих від транснаціональної торгівлі людьми складають жінки та діти, з яких 70 % продаються в іншу країну з метою сексуальної експлуатації [1, с.4].